

Alumnes de l'Escola de Dibuix d'Olot dirigida per Josep Berga i Boix (1891) segon de l'esquerra de la primera fila.

L'Escola de Dibuix d'Olot i unes oposicions controvertides

JOAN SALA

A partir del segle quinzè hi ha documentades diferents indústries de tints en la zona d'Olot, i més endavant aquestes fabricaven estampats sobre teixits de cotó i lli principalment.

Segurament que la necessitat de tenir artesans especialitzats en l'estampació va ser un dels mòbils que va ajudar a la fundació de la primera escola de dibuix de les comarques gironines l'any 1783. També s'hauria de tenir present la tradició artística dels orfebres, gravadors, pintors i escultors de segles enrere i l'ascens demogràfic de la població, que s'gona el cens de Floridablanca, Olot era la cinquena població de Catalunya en

nombre d'habitants, i la primera de les comarques gironines.

Els antecedents de 1869

El primer director de la nova escola fou Joan Carles Panyó, arquitecte i pintor mataroní format a l'Escola de la Llotja de Barcelona. Va portar a Olot els coneixements pedagògics del moment, consistents en la còpia de models i làmines dins el gust neoclàssic.

Panyó fou molt ben rebut a Olot, i estimat i valorat per la seva feina. Participà com a professional en la construcció i decoració de les principals obres que es feien a la ciutat¹.

Panyó mor el 1840 i el succeix el seu gendre Narcís Pasqual, que

fou un home de poques aptituds tant artístiques com pedagògiques. Havia arribat a Olot d'una manera un xic estafolària per casar-se amb la filla de Carles Panyó i tenir dret a la successió en la direcció de l'Escola.

Pasqual continua els mètodes d'ensenyament del seu sogre, i aquest immobilisme, juntament amb el desprestigi que tenia, motivà que l'Escola comencés una davallada d'alumnes que anaven a parar a d'altres professionals que particularment donaven classes de dibuix.

El 1869 mor Narcís Pasqual, i cal dotar el Centre d'un nou professor i director. Tothom espera que el centre pugui recuperar la bona marxa que havia tingut en el

seu començament, especialment un grup de joves, coneixedors de l'Escola.

Les oposicions les ha de convocar la Diputació, ja que una R.O. de 1849 ordena que les escoles de dibuix deixin el seu caràcter municipal per convertir-se en centres regits per les diputacions.

La versió de Berga i Boix

Fins ara tots els que hem parlat d'aquest tema hem anat repetint la versió que dona Josep Berga i Boix, quan afirma que es convocaran dues vegades oposicions a Girona per tal de proveir la vacant esmentada². En les primeres se'ns diu que hi intervingué l'Urgell; es van declarar desertes. Berga comentada que "*Urgell que es burlà, junt amb els seus companys, del tribunal compost per persones mancades de coneixements de l'art...*".

Amb la literatura àgil i amena que caracteritza Berga, explica tot de facècies dels opositors i del tribunal, que queda ben mal parat. Però en cap cas dona cap nom ni dels altres opositors, ni tampoc dels examinadors.

Berga diu que "*la Diputació vist el ridícul que havia fet, va convocar noves oposicions al cap de poc temps, nomenat un tribunal compost de persones competents en art. Aleshores per consell d'en Vayreda, hi vaig concórrer*"³. I tot seguit explica les seves oposicions. Conclou dient que "*a mi em posaren al primer lloc de la terna i a D. Miquel Roger al segon; a segon li posaren per consideració a dos vells del tribunal, cristal.litzats en l'art ranci...*"⁴. I més endavant afegeix "*Està clar que havent D. Martí Pararols -que era l'alcalde liberal d'Olot- lograt de la Diputació la facultat de nomenar al mestre que li convingués, no havia de nomenar-me a mi*". La lectura que s'havia fet tradicionalment d'aquesta afirmació havia estat de la incompatibilitat política entre l'alcalde i Berga, proper a les idees carlistes.

Però tampoc no coneixíem els altres opositors, ni els membres del nou tribunal.

He començat tot dient que l'any 69 era de gran interès, i que cal esbrinar els esdeveniments fins al fons. Ara bé, estant en aquesta feina he trobat informació que contradiu notablement alguns punts de la versió tradicional.

La documentació existent

El primer que cal apuntar és que el *Boletín Oficial de la Provincia de Gerona* de l'any 1869 només convoca una vegada oposicions per a la plaça de mestre de dibuix d'Olot⁵.

Retrat de Josep Berga i Boix

En la convocatòria se cita el sou a cobrar i la relació dels exercicis, alguns dels quals ja explica Berga en els llibres abans esmentats. Les proves eren cinc i totes predominantment tècniques: la primera consistia a contestar tres preguntes de geometria plana i de l'esplai, amb problemes de dibuix; en la segona es tractava de fer un dibuix a escala de projeccions horitzontals i verticals d'una màquina senzilla a tinta; la tercera, copiar una làmina d'ornament a dues tintes; la quarta, donada una idea d'un ornament desenvolupar-la a dues tintes; i la cinquena, redactar una memòria, que avui en diríem pedagògica. Els aspirants havien de presentar les sol·licituds en el termini màxim de trenta dies a comptar des de la publicació, i s'havien de començar els exercicis de les oposicions quatre dies després.

Així doncs, si el butlletí citat és del 10 de maig, el 9 de juny acaba el termini de presentació de les sol·licituds i el 13 de juny, més o menys, s'havien d'iniciar les oposicions. Però aquestes es van fer del 2 al 8 de novembre.

Part de l'explicació d'aquest retard es troba a l'Arxiu Històric de Girona, on he començat a trobar documents de renúncies de membres del tribunal i d'altres situacions que cal estudiar detalladament, i que fan que tot aquest afer sigui una mica embolicat.

Les oposicions

Però aquí vull referir-me exclusivament a un conjunt de documents que es troben a l'Arxiu

Històric Comarcal d'Olot⁶. En un expedient, on hi ha una plec de documents cosits i datats entre el 22 de novembre i l'1 de desembre, es troba la major informació inèdita. Segurament que és més il·lustratiu transcriure en la seva totalitat el primer document que apareix en aquest expedient:

"D. Fernando García y Gali, Profesor de Dibujo de figura en la enseñanza de los Estudios de apli-

cación del Instituto de 2a. Enseñanza de esta capital, y vocal del Tribunal de censura de los ejercicios habidos para proveer la plaza de dibujo de la M.L. Villa de Olot. Certifico: Que á la oposición verificada en esta capital para obtener la plaza de Dibujo lineal, adorno y figura, de la M.L.L. Villa de Olot, concurrieron á los ejercicios teóricos y prácticos, determinados según programa del Tribunal, durante los días 2, 3, 4, 5, 6, 7 y 8, inclusives del presente mes de noviembre, D. Juan Tenas, D. Gabriel Seguí, D. Miguel Roger y D. José Berga en el orden siguiente: día 2, primer ejercicio de geometría ante el encerado sacando tres preguntas de la urna cada uno; días 3, 4, 5, 6, 7 y 8 los otros cuatro ejercicios en esta forma: de 9 á 12 de la mañana copiar del natural una máquina a menor escala delineandola y lavando con tinta china, de 2 á 4 desarrollo a mayor tamaño en claroscuro de un pequeño calco de un dibujo de adorno, de 5 á 9 dibujar una academia del modelo de yeso, escribiendo en el último día, además, una memoria respecto la enseñanza de Dibujo. Que el Tribunal después de exámenes detenidos y comparaciones minuciosas, reconociendo á D. Miguel Roger, tres de sus ejercicios superiores en su bello dibujo de la máquina, como en el escrito del fondo de la memoria, pasó a verificar la votación para aprobar ó no los trabajos de los opositores y resultó, según consta por el acta de su última sesión, cinco bolas negras por una blanca D. Juan Tenas, cuatro bolas negras i dos blanca D. Gabriel Seguí, seis blancas D. Miguel Roger y cuatro blanca y

dos negras D. José Berga; y en la votación para determinar el primer lugar de la terna fué cuatro bolas blancas por dos negras el Sor. Berga y cuatro negras por dos

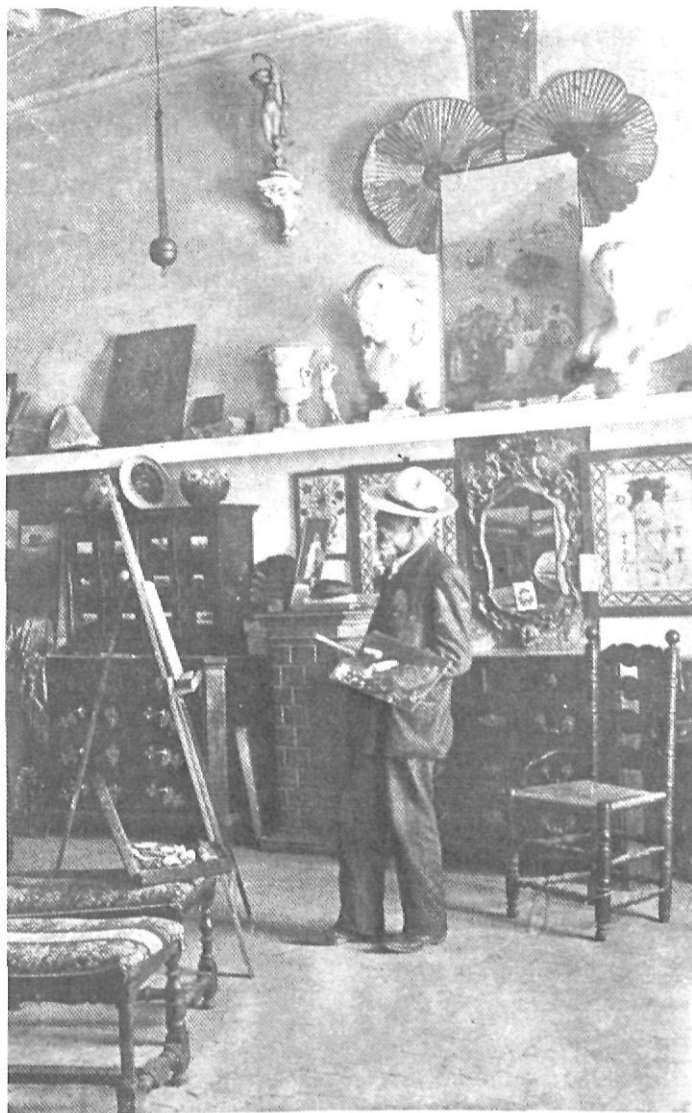
ferents a com sempre s'havien explicat i Josep Berga no va obtenir la direcció perquè no havia guanyat les oposicions. Però a l'hora de donar la terna, incomprensiblement, com diu el vocal del tribunal, és col·locat en primer lloc.

Un altre document de l'expedient, que és un certificat fet per Josep Casanovas, secretari de la Junta de Primer Ensenyament de Girona, ens completa la informació en donar-nos els noms dels membres del tribunal que són: president, Pere Barragans, vocals, pel mateix ordre en què apareixen en el document, Martí Sureda, Ramon de Morenes, Alfons Gelabert, Ferran García i Antoni Masferrer, i el secretari era Joaquim Vayreda⁷.

D'aquest set membres, un no va votar en cap ocasió, ja que com hem vist sempre sumen sis les boles, i possiblement era el secretari el membre sense vot.

Sabem que tres del set membres esmentats eren persones molt properes a Berga, ja que Gelabert fou el seu primer mestre de dibuix i qui el va iniciar en la pintura; amb l'arquitecte Martí Sureda va treballar de delineant a Girona; i Joaquim Vayreda era amic de feia molts anys, i com Berga mateix afirma, fou qui el va animar a presentar-se a aquestes oposicions. Però no podem afirmar si aquest fet va influir en què quatre persones donessin suport a Berga malgrat els resultats dels exàmens.

Analitzant les diferents proves d'aquestes oposicions, que com ja hem dit eren eminentment tècniques, no és massa estrany pensar que Miquel Roger, que era arquitecte, les pogués resoldre millor. Recordem que la formació artística

Josep Berga i Boix en el seu estudi d'Olot

blancas el Sor. Roger. Resultado incomprensible.

Y para que conste en donde convenga, á petición del interesado, le libro la presente en Gerona á los veinte y dos de noviembre de mil ocho cientos setenta y nueve".

Així coneixem les dates de l'oposició que són del 2 al 8 de novembre, els set dies ininterrompudament; sabem el nom dels opositors, i l'horari de les oposicions, que fou de nou hores diàries, però, a més i per sobre de tot, veiem que els fets són diametralment di-

de Berga i Boix era autodidacta. Fill d'una masoveria del poble garrotxí de la Pinya, va assistir a Olot, donada la seva vocació religiosa, a unes classes encaminades a aquest fi. Saltant-se més d'una vegada les lliçons de llatí, assisteix a l'Escola de Dibuix, a les aules de Narcís Pascual. Més endavant, ja a Girona, va continuar els estudis eclesiàstics, que no va acabar decantant-se per la pintura, sota la direcció d'Alfons Gelabert, i treballant de delineant amb l'arquitecte de la Diputació Martí Sureda. Fins ara la personalitat de Miquel Roger ha quedat sempre mots desvirtuada, ja que s'ha presentat com l'usurpador d'una plaça.

Era un arquitecte que havia tingut diferents distincions de l'Acadèmia de Belles Arts de Barcelona i que havia exercit de professor a l'escola Politècnica d'aquella ciutat ⁸.

El seu pas per Olot fou turbulent, donades les guerres i el boicot que la població li féu, ja que la creença generalitzada era la que ens ha arribat fins als nostres dies.

La decisió municipal

L'Ajuntament d'Olot era qui havia de ratificar a un dels professors proposats i es reuneix l'u de desembre per debatre el tema.

Era una difícil situació ja que mentrestant la població s'havia mogut i havia adreçat un escrit amb unes dues-centes signatures demanant que es nomenés direc-

tor a Josep Berga ⁶.

El secretari olotí cita la documentació que van enviar des de Girona d'entre la qual cal esmentar un certificat de Ferran Roig, director del Col·legi Girona, on consta que Berga va iniciar la seva trajectòria pedagògica dos anys abans del 68, que fou quan va exi-

Pintura a foli de Josep Berga i Boix, 1881 (Museu Comarcal de la Garrotxa)

liar-se a la Catalunya Nord ⁹.

Si continuem amb el resum del consistori olotí, veiem que es va llegir una exposició seguida d'algunes signatures, les primeres de les quals són de Miquel Hostench, Esteve Paluzie -i a sota consta de l'Acadèmia de la Història-, i segueixen signatures de gent acomodada, professionals lliures i artesans, que en alguns casos fan constar l'ofici. Aquest document és una de-

fensa aferrisada de Berga, i l'Ajuntament qualifica de forma "atrevida y depresiva de la dignidad del Municipio, en la que se pedia el nombramiento de profesor de dibujo a favor de D. José Berga, concluyendo con una protesta, si ocurría lo contrario, por cuyo motivo el Ayuntamiento acor-

do rechazarla y desestimarla en todas sus partes y quedarse original en el expediente". Tot seguit es llegeix el certificat de F. Garcia Galí, que ja s'ha transcrit anteriorment, i que té el valor d'informar del resultat de la votació de les oposicions, el qual podia haver fet decantar definitivament el consistori cap a un dels dos membres de la "terna". Després d'una àmplia discussió es va procedir a la votació que s'acordà que fos secreta, "hija de un examen consenzado y detenido", de la qual en resulten 13 vots a favor de Miquel Roger i 4 a favor de Josep Berga. Possible-

ment l'Ajuntament disposava de més informació que l'acta de F. Garcia Galí, i que ara no tenim. Podia saber els elements que van contribuir a la decisió del tribunal en l'elecció de la terna, o d'altres fets sorprenents com aquestes llistes de signatures recollides en ben pocs dies.

Reacció dels olotins

Hi ha encara un altre document en l'expedient, que és un llarg escrit de Josep Berga i data a Olot el

30 de novembre, on ben segur que ens dóna alguna informació de les al·legacions que es presentaren a la Junta d'instrucció pública de Girona. Berga nega que *ha estado en Francia como emigrado y conspirador carlista, y no sólo la rechaza sino que la niega y considera como una arma que aquel ha querido blandir en las presentes circunstancias, como medio de distraer la atención de los trabajos de las oposiciones muy ajenos de la candente arena política que devora actualmente por desgracia a la gran familia española. Es pues preciso que el recurrente revele a V.I. sus más íntimos actos de la vida privada si estos han de servirle de justificación en el conflicto que su adversario promovido tan indiscreta como desafortunadamente en su recurso presentado a la M.I. Junta de Instrucción pública de Gerona*". La decisió que adopta l'Ajuntament no agrada gaire a la població. El dia següent els senyors

Jacint Casabona, Esteve Paluzie fa constar novament que és el l'Acadèmia de la Història i Joaquim Vayreda -que diu és vocal del tribunal de censura- escriuen a la Diputació demanant suspendre'n l'aprovació -el nomenament de Roger- a l'Ajuntament provisional. Els olotins se senten molt molestos i mouen cel i terra, ja que hem trobat un altre expedient, adreçat a la Diputació i data el 10 de desembre, on es reafirma aquesta decepció dels olotins, signant 550 i encapçalats per Esteve Paluzie.

Sorprèn aquest gran interès de bona part de la societat olotina en defensar Berga, sobretot si tenim present que era un xicot ben poc conegut professionalment en aquesta població, d'on havia marxat de jove i, a part de visites puntuals, o algun encàrrec amb estada més o menys llarga, sempre

"Capella de la Maredeu de la Guà". Pintura a l'oli de Josep Berga i Boix 1877. (Museu Comarcal de la Garrotxa)

n'havia estat fora. En aquesta ocasió els seus defensors van encertar plenament en el desig de tenir-lo per mestre, ja que Berga no sols esdevindrà un bon director i pedagog de l'Escola de Belles Arts d'Olot, sinó que a més serà l'impulsor de tota una escola pictòrica, i aquesta darrera tasca és d'una amplitud molt gran.

Joan Sala és llicenciat en història de l'art.

NOTES

1. Es un moment de gran febre constructiva a la població. S'amplien cases, se'n construeixen de noves, s'aixequen esglésies i s'amplien les existents.

Trobem a J.C. Panyó com a director d'obra de l'altar major de la Parròquia de St. Esteve, que també decora amb unes pintures. Fa el projecte i decora l'interior de l'església del Tura. Decora l'interior de diferents capelles i cases pairals.

2. Josep Berga i Boix L'art a Olot en el segle XIX. Primera part. Biblioteca olotina. Impremta Aubert. Olot, 1947, pàg. 25 i ss.

3. Obra citada anteriorment, pàg. 27.

4. Josep Berga i Boix L'art a Olot en el segle XIX. Segona part. Biblioteca Olotina. Impremta Aubert. Olot, 1954, pàg. 12.

5. Boletín Oficial de la Provincia de Gerona. Núm. 56 de 10 de maig. Pàg. 2, reg. núm. 620.

6. A.H.C.O. F.M. Sèrie: Segon Ensenyament / Escola Dibuix / Colònies escolars. Secció: Instrucció Pública. 1830-1936. Carpeta: Escola de Dibuix 1830-1936.

7. A.H.C.O. Són els dos certificats ja citats que estén Josep

Casanovas, datats a Girona el vint-i-quatre de novembre.

8. A.H.C.O. Document signat pel degà i el secretari de la Junta de Professors de l'Escola Politécnica de Barcelona, on consta en Miquel Roger, mestre d'obres amb títol de "sobresaliente" i acadèmic de número de l'Acadèmia de número de l'Acadèmia de Ciències Naturals i Arts de Barcelona, fou professor substituït de diferents tipus de dibuix, i a més fa constar tot un seguit de distincions que va guanyar a l'Acadèmia de Belles Arts de Barcelona.

9. A.H.C.O. Sèrie: Manuals d'acords. Data: 1857 - 1869. Acta de la sessió municipal d'u de desembre 1869.